

VELEUČILIŠTE U ŠIBENIKU
UPRAVNI ODJEL
PREDDIPLOMSKI STRUČNI UPRAVNI STUDIJ

Katarina Alić
MEĐUNARODNE NEVLADINE ORGANIZACIJE
Završni rad

Šibenik, svibanj 2015.

VELEUČILIŠTE U ŠIBENIKU
UPRAVNI ODJEL
PREDDIPLOMSKI STRUČNI UPRAVNI STUDIJ

MEĐUNARODNE NEVLADINE ORGANIZACIJE

Završni rad

Kolegij: Osnove međunarodnog prava

Mentor: dr.sc. Ljubo Runjić

Studentica: Katarina Alić

Matični broj studenta: 137371253

Šibenik, svibanj 2015.

SADRŽAJ

1.	UVOD.....	1
2.	MEĐUNARODNO PRAVO I NJEGOVI SUBJEKTI.....	3
3.	MEĐUNARODNE ORGANIZACIJE I NJIHOVA PRAVNA OSOBNOST.....	5
4.	MEĐUNARODNE NEVLADINE ORGANIZACIJE.....	8
4.1.	Pojam	8
4.2.	Struktura	10
5.	MEĐUNARODNI CRVENI KRIŽ.....	16
5.1.	Nastanak i povijesni razvoj.....	16
5.2.	Struktura	20
5.2.1.	Članstvo	20
5.2.2.	Institucije.....	23
5.3.	Međunarodnopravni subjektivitet	25
5.3.1.	Općenito.....	25
5.3.2.	Pravna i poslovna sposobnost	27
6.	ZAKLJUČAK	30
7.	POPIS LITERATURE	32

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Veleučilište u Šibeniku

Završni rad

Upravni odjel

Preddiplomski stručni upravni studij

MEĐUNARODNE NEVLADINE ORGANIZACIJE

KATARINA ALIĆ

Ante Baljaka 49, Zadar

katarina.alic.zadar@gmail.com

SAŽETAK:

U ovom radu autorica razmatra međunarodne nevladine organizacije kao subjekte međunarodnog prava, smještajući ih u okvir šireg pojma međunarodnih organizacija općenito. Prethodno objašnjava pojmove međunarodnog prava i međunarodnopravnog subjektiviteta. Potom daje kratak pregled otvorenih pitanja iz teorije međunarodnog prava koja se odnose na subjektivitet međunarodnih nevladinih organizacija. Zaključno, autorica sva postojeća teoretska pitanja izlaže na primjeru Međunarodnog Crvenog križa, njegovog pravnog subjektiviteta i njegove strukture - organa i članstva.

(32 stranice / jezik izvornika: hrvatski)

Rad je pohranjen u Knjižnici Veleučilišta u Šibeniku.

Ključne riječi: međunarodnopravni subjektivitet, međunarodne nevladine organizacije, Međunarodni Crveni križ, Međunarodna federacija nacionalnih društava Crvenog križa i Crvenog polumjeseca, QUANGO organizacije

Mentor: dr.sc. Ljubo Runjić

Rad je prihvaćen za obranu: 10.5.2015.

BASIC DOCUMENTATION CARD

Polytechnic of Šibenik

Final paper

Department of Administration

Professional Undergraduate Studies of Administration

INTERNATIONAL NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS

KATARINA ALIĆ

Ante Baljaka 49, Zadar

katarina.alic.zadar@gmail.com

SUMMARY:

In this paper the author considers international non-governmental organizations as subjects of the international law, putting them in the wider perspective of international organizations in general. As a preliminary the author explains concepts of the international law and international subjectivity. Next the author gives a short survey of open issues in theory of international law that relate to subjectivity of international non-governmental organizations. Finally, the author displays all existing theoretical issues for example on International Red Cross, its legal subjectivity and its structure and membership.

(32 pages / original in Croatian language)

Paper deposited in the Library of Polytechnic in Šibenik

Key words: international subjectivity, international non-governmental organizations, International Red Cross, Internartional Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, QUANGO organizations, GONGO organizations

Supervisor: dr.sc. Ljubo Runjić

Paper accepted: 10.5.2015.

1. UVOD

Godina pisanja ovog rada je 2015. S punim pravom možemo reći kako jedno od najčešće spominjanih obilježja vremena u kojem ovaj rad nastaje glasi: „povezanost“. To nikako nije nova riječ, već se radi o dobro poznatom pojmu kojeg pronalazimo već u lekcijama iz povijesti o prvim velikim civilizacijama starog vijeka. Utvrđena je činjenica kako prve ljudske civilizacije nastaju upravo povezivanjem većeg broja ljudi na provedbi projekata čije je ostvarenje ranije bilo nezamislivo pojedincima ili manjim skupinama. Također, kao provjerenu činjenicu možemo navesti kako su se ljudi od davnine „organizirali“ radi postizanja zajedničkog boljitka i općeg napretka. Povezivanje i organiziranje je bilo u interesu ljudi starog vijeka. Arheološki ostaci nam pružaju materijalne dokaze o rezultatima njihovog zajedničkog truda, ali već i stupanj civilizacije koji danas uživamo govori kako povezivanje naših predaka u starom vijeku nije bio pogrešan izbor.

Od vremena prvih civilizacija, pa do danas, pojam međuljudskog povezivanja razvio se do neslućenih dimenzija i usko specijaliziranih oblika. Razlog tome treba potražiti, između ostalog, u paralelnom tehnološkom razvitku koji danas, na samoj polovici drugog desetljeća XXI. stoljeća, ne zaobilazi ni najudaljenije i najnedostupnije predjele naše planete. Mogućnosti komunikacije kakve danas uživamo, a o kakvima prije deset godina velika većina nije nikad ni pomišljala, ne daju izgovor nijednom pojedincu da se osjeća usamljen u ostvarenju svojih interesa i ideja, na kojem god udaljenom i zabačenom mjestu prebivao. Navedeni razvoj tehnologije nije poslužio samo nadilaženju zemljopisnih udaljenosti, nego i daljnjem povećanju raznolikosti ljudskih interesa. Kolikogod bile uske i specijalizirane „niše“ ljudskih zanimacija, današnji načini povezivanja i komunikacije svakoj od njih pružaju mogućnost opstanka i daljnjeg razvitka te međusobnog isprepletanja.

Upravo u lakšem i bržem ostvarivanju različitih ljudskih interesa leži razlog povezivanja ljudi na razini države, ali potom i nastanka međunarodnih (vladinih) organizacija, pa i međunarodnih nevladinih organizacija kao subjekata u međunarodnom pravu. U ovom radu će biti prikazana upravo pojava međunarodnih nevladinih organizacija kao subjekata međunarodnog prava i to najprije općenito, a potom i na konkretnom primjeru.

Taj konkretan i nadasve zahvalan primjer biti će Međunarodni Crveni križ (IRC). Zahvalan upravo zbog toga jer ćemo na njemu moći uvidjeti koje to razlikovne pojedinosti odvajaju pojam međunarodnih (vladinih) organizacija od pojma međunarodnih nevladinih organizacija. Također, spoznati ćemo i kakve dvojbe još uvijek muče stručnjake na polju međunarodnog prava u određivanju statusa Međunarodnog Crvenog križa kao subjekta međunarodnog javnog prava te na koji način se te dvojbe nastoje razriješiti.

Unatoč posebnostima koje Međunarodni Crveni križ nepobitno iskazuje u odnosu na ostale međunarodne nevladine organizacije ovaj rad će nastojati prikazati kako je izvan svake sumnje riječ o subjektu međunarodnog prava – međunarodnoj nevladinoj organizaciji koja i danas, više od sto pedeset godina od svojih začetaka, služi ostvarenju svojih prvobitnih ciljeva, pružanju pomoći i zaštiti žrtava ratova i nemira. Nažalost, i naša sadašnjost u godini 2015. obilježena je humanitarnim i ekonomskim krizama svih vrsta te nam pokazuje nužnost stalne međusobne suradnje i isprepletanja vladinog, nevladinog (civilnog) i gospodarskog sektora, radi uspješnog prevladavanja nepovoljnih čimbenika na našem razvojnom putu koje sami nismo u mogućnosti nadići. Baš poput naših dalekih predaka u Starom vijeku, koji su nam pružili prve lekcije u međusobnom povezivanju.

2. MEĐUNARODNO PRAVO I NJEGOVI SUBJEKTI

Bez potrebe za odlaskom u širinu, na samom početku ćemo u kratkim crtama pojasniti unutar kojih okvira djeluju međunarodne nevladine organizacije i na koji način određujemo osobnost istih kao subjekata međunarodnog prava. Definicija međunarodnog prava od koje najčešće polaze studenti pravnih fakulteta jest ona koja govori o sustavu pravnih pravila kojima se uređuju odnosi u međunarodnoj zajednici priznatih subjekata.¹ Prof. dr. sc. Vladimir Đ. Degan definira ga kao „sustav pravila koja na pravni način uređuju odnose između subjekata toga prava“.² Obje spomenute definicije polaze od činjenice postojanja „subjekata međunarodnog prava“ – dakle, obje uzimaju u obzir kako, osim država, postoje i drugi subjekti među kojima postoji potreba uređenja međusobnih odnosa na što sustavniji, cjelovitiji način.

Subjekte međunarodnog prava, kao širi pojam u odnosu na države, definiramo kao sve nositelje prava i dužnosti po odredbama međunarodnog prava, koji izravno djeluju prema pravilima međunarodnog prava i izravno su podvrgnuti međunarodnom pravnom poretku.³ Ovakve definicije koje uvažavaju činjenicu postojanja subjekata međunarodnih odnosa i pored država, rezultat su povijesnog usložnjavanja i sve veće raznolikosti odnosa koje međunarodno pravo uređuje. Radi se o procesima koji nisu samo dio povijesti, već i naše svakodnevice. S jedne strane, sam broj država svijeta nikako nije „*numerus clausus*“ već se posljednjih godina mijenja takvom brzinom da je običnom, nepristranom promatraču međunarodnih prilika nemoguće odrediti koja je najmlađa država svijeta (Kosovo? Južni Sudan? Krim?). S druge strane, već samim pogledom na vijesti iz vanjskopolitičkih redakcija nemoguće nam je izbjeći činjenicu kako u međunarodnim odnosima sve vidljivijim postaju faktori koji sasvim sigurno nisu države, ali svojim djelovanjem poprimaju međunarodni utjecaj te izazivaju reakciju cijele međunarodne zajednice (Al Qaeida, ISIL i dr.).

Ne priznati da različite države svijeta nisu jedini subjekti koji održavaju međunarodne odnose, već dulje vrijeme, a pogotovo danas 2015. godine, potpuno je promašeno shvaćanje koje je u povijesnom razvoju znanosti međunarodnog prava prevladavalo u 19. stoljeću. Međutim, u 20. stoljeću ovo se shvaćanje mijenja i u znanosti i u praksi, pa tako npr.

¹ Andrassy J., Bakotić B., Vukas B., Međunarodno pravo I, Školska knjiga, Zagreb, 1998., str. 1.

² Degan Vladimir Đ., Međunarodno pravo, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2006., str. 3

³ Andrassy J., i dr., op. cit., str. 53.

Međunarodni sud u savjetodavnom mišljenju o naknadi štete za postradale funkcionare Ujedinjenih naroda od 11. travnja 1949. godine jasno navodi kako „uz države postoje i drugi subjekti međunarodnog prava, koji se po svojim pravima i obvezama mogu razlikovati od država“.⁴ Navedeno mišljenje Sud je dao na zahtjev Opće skupštine UN, a povodom ubojstva grofa Bernadottea i njegovih suradnika u Palestini 1948. godine, dok su isti kao predstavnici Ujedinjenih naroda obavljali službene dužnosti.⁵ Tada je postavljeno konkretno pitanje o postojanju sposobnosti Ujedinjenih naroda za postavljanje zahtjeva za naknadu štete, prema međunarodnom pravu, počinjene prema samim Ujedinjenim narodima i neposrednim žrtvama. Kao odgovor, Sud je iznio mišljenje kako je Organizacija Ujedinjenih naroda međunarodna osoba – različita od države ili „superdržave“ – koja je sposobna biti nositelj međunarodnih prava i dužnosti te sposobnost koristiti se međunarodnim pravim i dužnostima isticanjem međunarodnih zahtjeva.

Dakle, neporecivo je kako pored država postoje i drugi subjekti međunarodnog prava, kao što je neporecivo i da nisu svi subjekti međunarodnog prava, kako države međusobno, tako i ostali, izjednačeni po pitanju svoje pravne sposobnosti. Neki su subjekti međunarodnog prava potpuno pravno sposobni, a kod nekih je njihova pravna sposobnost ograničena što znači da ne mogu biti nositelji svih prava i dužnosti. Nadalje, subjekti međunarodnog prava razlikuju se i po djelatnoj (poslovnoj) sposobnosti jer dok jedni mogu vlastitim djelovanjem proizvesti pravne posljedice, drugi to mogu u ograničenim okvirima, a treći to ne mogu uopće. Također, postoje i trajni i prolazni subjekti međunarodnog prava.

U skladu s tim razlikovanjima akademik Juraj Andrassy kao trajne subjekte međunarodnog prava s potpunom pravnom sposobnošću vidi države, Ujedinjene organizacije i druge međunarodne organizacije, a kao prolazne subjekte s ograničenom pravnom sposobnošću navodi ustanike priznate kao zaraćenu stranku.⁶ Razlikovanjima i podjelama subjekata međunarodnog prava tu nije kraj, ali za potrebe ovog rada sad je potrebnije okrenuti se međunarodnim organizacijama kao subjektima međunarodnog prava.

⁴ Andrassy J., i dr., op. cit., str. 57.

⁵ ibid., str. 438.

⁶ ibid., str. 57.

3. MEĐUNARODNE ORGANIZACIJE I NJIHOVA PRAVNA OSOBNOST

Ni dan danas nitko ne osporava veliku ulogu država u međunarodnim odnosima, pa ni njihovu poziciju „glavnih“ subjekata međunarodnog prava. Već i sama činjenica, spomenuta u prethodnom poglavlju, kako broj država u svijetu i dalje raste, umjesto da opada, govori nam kako je svojstvo državnosti i dalje želja mnogih društvenih skupina i stanovništva koje naseljava određena područja. Također, uzimajući u obzir trenutne geopolitičke prilike na svjetskoj razini, sa sigurnošću možemo zaključiti kako se predviđanja o nastanku i dominaciji jedne svjetske „super-države“ neće obistinuti, bar ne u dogledno vrijeme.

Također, posve je sigurno kako glavnina propisa koji čine sustav međunarodnog prava regulira odnose među državama. Radi se o propisima koji su i donijeti od strane više država kako bi uređivali njihove međusobne odnose. Na kraju krajeva, sve međunarodne organizacije koje imaju međunarodnopravnu osobnost, počevši od Ujedinjenih naroda pa nadalje, imaju i međudržavnu prirodu jer su njihove članice države, a u njihovim organima sjede predstavnici država članica. Sve osim Međunarodnog odbora Crvenog križa, ali o tome više u nastavku rada.

To središnje mjesto koje u sustavu međunarodnog prava zauzimaju države ipak ih ne čini samodostatnim i jedinim subjektima međunarodnog prava jer su države, jednako kao i pojedinci, nužno usmjerene na zajedničku suradnju. Kako bi suradnja među državama bila što uspješnija javila se potreba za osnivanjem zajedničkih, međudržavnih tijela koja s vremenom šire svoje nadležnosti i svoj sastav, pa s punim pravom možemo govoriti o organizacijama.

Definirati pojam međunarodne organizacije je teško budući da u literaturi postoji niz definicija. Stoga moramo potražiti zajedničke elemente svih tih definicija. Svi bitni elementi su sadržani u neprihvaćenom prijedlogu G. Fitzmauricea koji je, tijekom rada u Komisiji za međunarodno pravo, naveo kako je međunarodna organizacija „udruženje država osnovano na temelju međunarodnog ugovora, koje ima svoj ustav i zajedničke organe, posjeduje osobnost odvojenu od one država članica i subjekt je međunarodnog prava sa sposobnošću zaključivanja međunarodnih ugovora“.⁷ Prijedlog, kako smo rekli, nije prihvaćen, već je

⁷ Andrassy J., i dr., op. cit., str.61.

raznim kasnijim prijedlozima mijenjan i nadopunjavan, ali mi ćemo se nadalje usmjeriti na one sastavne dijelove definicije koji su bitni za razumijevanje teme ovog rada, prvenstveno pravnu sposobnost i djelatnu sposobnost međunarodnih organizacija.

Treba naglasiti kako neki autori iz znanosti međunarodnog prava pod djelatnom sposobnošću podrazumijevaju i poslovnu i deliktnu sposobnost. Poslovnu sposobnost povezuju nadalje sa stranačkom sposobnošću, a deliktnu sa međunarodnopravnom odgovornosti (npr. Mugerwa). Također, neki autori (kao Mosler) pod poslovnom sposobnosti subjekata međunarodnog prava vide i sposobnost sudjelovanja u stvaranju međunarodnog prava, odnosno aktivno sudjelovanje u legislativnom procesu. Postoje i stavovi kako međunarodnopravni subjekt mora biti sposoban i sklapati ugovore te imati pravo poslanstva (predstavljanja).⁸ Međutim, niti jedna od brojnih definicija međunarodnih organizacija ne objedinjuje sve ove elemente. Stoga ih na ovom mjestu samo spominjemo i vraćamo se onom koji je ipak zajednički u svim definicijama, a to je pravna sposobnost.

Već sami ustavi međunarodnih organizacija predviđaju posebnu osobnost međunarodnih organizacija koje onda, kako bi ostvarile ciljeve radi kojih su osnovane, imaju i sposobnost proizvoditi pravne učinke na području država članica, a i na području država nečlanica u mjeri u kojoj im te države to priznaju. Pitanje njihove međunarodnopravne osobnosti sve se više postavljalo kako su nastajale i razvijale se međunarodne organizacije različitih ciljeva, a bez vezanosti za neko određeno područje (Liga naroda, Ujedinjeni narodi i dr.). Upravo je aktivnost Ujedinjenih naroda i ostalih međunarodnih organizacija na području sklapanja međunarodnih ugovora s državama i drugim međunarodnim organizacijama dovela do potrebe za donošenjem Bečke konvencije o pravu međunarodnih ugovora između država i međunarodnih organizacija ili između međunarodnih organizacija od 21. ožujka 1986. godine.⁹

Navedenom Bečkom konvencijom izričito je priznat subjektivitet međunarodnih organizacija jer su međunarodne organizacije navedene odmah iza država kao stranke međunarodnih ugovora, koje pravo zaključivanja može biti isključeno ili ograničeno jedino ustavnim odredbama samih organizacija.

⁸ Lapaš Davorin, Međunarodne nevladine organizacije kao subjekti međunarodnog prava, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 1999., str. 9.

⁹ Andrassy J., i dr., op. cit., str. 62.

Nešto više od deset godina ranije, 1975. godine, prihvaćena je još jedna Bečka konvencija. Radi se o Bečkoj konvenciji o predstavljanju država u odnosima s međunarodnim organizacijama kojom su kao „međunarodne organizacije općeg značaja“ navedeni Ujedinjeni narodi i njihove specijalizirane ustanove, Međunarodna agencija za atomsku energiju i svaka druga, po sastavu članstva i zadacima, slična organizacija. Za naglasiti je kako pravo predstavljanja, uz sposobnost sklapanja ugovora i sudjelovanja u stvaranju međunarodnopravnih pravila, prema nekim piscima iz znanosti međunarodnog prava, predstavlja jedno od obilježja subjekata međunarodnog prava (npr. Vukas).¹⁰

Ujedinjenim narodima poimenice se „posvetio“ i Međunarodni sud u savjetodavnom mišljenju u postupku po zahtjevu UN za naknadu štete za nastradale funkcionare organizacije, već spomenutom u prethodnom poglavlju. U navedenom mišljenju izričito je priznato da su Ujedinjeni narodi međunarodna osoba s pravima i dužnostima kao i države. Također, u istom je savjetodavnom mišljenju Sud naglasio kako su Ujedinjeni narodi subjekt međunarodnog prava i prema državama nečlanicama koje nisu potpisnice njegovog osnivačkog ugovora te da nije potrebno nikakvo dodatno priznanje država nečlanica da bi taj subjektivitet postojao.¹¹

Potrebno je napomenuti kako, pored ugovora, postoje i drugi oblici i nazivi odluka među državama o osnivanju međunarodnih organizacija (npr. sukladne izjave parlamenata država osnivačica), iako su to puno rjeđi slučajevi. Ta činjenica, uz sve ostalo gore navedeno, nepobitno nas navodi na zaključak kako iz Fitzmauriceove definicije proizlaze dva elementa koja opstaju u svim naknadnim teorijskim izmjenama i dopunama, a to su pravna sposobnost međunarodnih organizacija (sposobnost biti nositeljima prava i dužnosti po međunarodnim pravilima) i djelatna sposobnost koja obuhvaća poslovnu i deliktnu sposobnost (sposobnost uzrokovati pravne učinke koji djeluju na ostale subjekte međunarodnog prava te neposredna podvrgnutost međunarodnopravnom poretku).

¹⁰ Lapaš D., op. cit., str. 9.

¹¹ Andrassy J., i dr., op. cit., str. 57.

4. MEĐUNARODNE NEVLADINE ORGANIZACIJE

4.1. Pojam

Za početak, međunarodne nevladine organizacije su međunarodne organizacije. One su dio šireg pojma o kojem smo već dosta rekli u prijašnjem poglavlju. Degan navodi podjelu međunarodnih organizacija, prema kriteriju tko ih osniva i tko su članovi, na vladine i nevladine međunarodne organizacije (skraćeno NGO, prema engleskoj složenici „non-governmental organizations“).¹² Prema toj podjeli, vladine međunarodne organizacije osnivaju države (iako su članovi nekih određena državna tijela), dok nevladine međunarodne organizacije ne osnivaju države već fizičke osobe ili pravne osobe iz više država (npr. udruge iz različitih država).

Zbog dinamike u osnivanju međunarodnih nevladinih organizacija, nemoguće nam je odrediti njihov točni broj. Podaci koje nalazimo u stručnoj literaturi svode se na procjene i to poprilično široke (od 14 000 do 20 000), a širok je i raspon različitih naziva pod kojima sve nalazimo nevladine organizacije (npr. odbor, komisija, konferencija, savez, udruga, federacija, konfederacija, organizacija, liga, institut, društvo itd.)¹³

Kao što je bilo nemoguće navesti jednu nepobitno ispravnu definiciju međunarodnih organizacija, sada je još i teže iznijeti jedinstvenu definiciju međunarodnih nevladinih organizacija budući da postoji možda i još veći broj autora koji u znanosti međunarodnog prava pokušavaju takvu definiciju postaviti. Nužno se moramo ponovno okrenuti promatranju sastavnih dijelova koje nalazimo u tim definicijama, pa pokušati istaknuti one koje nalazimo zajedničkim bar u većini definicija.

Prva sastavnica koju nalazimo kod gotovo svih definicija međunarodnih nevladinih organizacije jest – nedržavnost. Primjerice, Međunarodni Crveni križ, kojem ćemo se kasnije posebno posvetiti, u Kodeksu ponašanja (Code of conduct for the International Red Cross and Red Crescent Movement and Non-governmental Organizations (NGOs) in Disaster Relief) navodi kao bitno da su nevladine organizacije „stvorene odvojeno od vlade zemlje u kojoj su

¹² Degan V.Đ., op. cit., str. 433.

¹³ Lapaš D., op. cit., str. 20.

osnovane“. Također, Ekonomsko i socijalno vijeće Ujedinjenih naroda u svojim rezolucijama postavlja zahtjev da nevladine organizacije ne smiju biti osnovane „međuvladinim sporazumom“, kao i da nevladina organizacija ne smije biti osnovana od strane vladinog tijela. Navedeno tijelo u svojim rezolucijama postavlja i neke dodatne zahtjeve (npr. bavljenje pitanjima koja ulaze u nadležnost Ekonomskog i socijalnog vijeća i njegovih pomoćnih tijela, usklađenost ciljeva i svrhe organizacije sa Poveljom Ujedinjenih naroda, ustanovljeno sjedište i izvršni organ itd.).¹⁴

Kao slijedeću sastavnicu koja ulazi u različite definicije međunarodnih nevladinih organizacija nalazimo međunarodni karakter istih. Akademik Ibler tako smatra da se radi o „takvim međunarodnim organizacijama kojih članovi nisu države nego pojedinci ili udruženja različitih (...) državljanstava, odnosno državnih pripadnosti“.¹⁵ Nasuprot tome, odredbe Ženevske konvencije o zaštiti građanskih osoba u vrijeme rata (1949) zahtijevaju od međunarodnih nevladinih organizacija samo da se bave čovjekom isključivo kao ljudskim bićem (humanitarni karakter) neovisno o njegovoj vojnoj, političkoj, profesionalnoj ili drugoj pripadnosti (nepristranost).¹⁶

Nadalje, kao treći sastavni dio više različitih definicija nalazimo neprofitni karakter međunarodnih nevladinih organizacija. Ovu odrednicu nevladinih organizacija navodi i Europska konvencija o priznanju pravne osobnosti međunarodnih nevladinih organizacija (pored toga, Konvencija traži i da nevladina organizacija ima ciljeve od međunarodne važnosti, da njezine aktivnosti obuhvaćaju najmanje dvije države te da ima ustanovljenu stalnu strukturu).¹⁷

Sve tri dosad istaknute sastavnice više različitih definicija (nedržavnost, međunarodnost i neprofitnost) objedinio je B.Stošić u svojoj definiciji međunarodnih nevladinih organizacija iznijetoj u djelu „Les organisations non gouvernementales et les Nations Unies“ (Ženeva, 1967.).¹⁸ Ostali autori su u svojim definicijama na ove tri sastavnice nadograđivali razne druge elemente, ali, što se tiče samog pojma međunarodnih nevladinih organizacija, mi ćemo se zadržati na onom što je dosad navedeno.

¹⁴ Lapaš D., op. cit., str. 19.

¹⁵ ibid., str. 16.

¹⁶ ibid., str. 17.

¹⁷ ibid., str. 17.

¹⁸ ibid., str. 18.

4.2. Struktura

Već smo u ranijem poglavlju naveli kako se međunarodne (međuvladine) organizacije u najvećem broju slučajeva osnivaju ugovorom između država članica organizacije. S druge strane, međunarodne nevladine organizacije osnivaju se statutom. Radi se o aktu koji je usklađen s unutrašnjim pravom države sjedišta, odnosno države registracije međunarodne nevladine organizacije, a što se nekad izrijeком naglašava u samom statutu. Potrebno je naglasiti i kako statute međunarodnih nevladinih organizacija često nazivamo „ustavom“, a sve zbog brojnih sličnosti između ove dvije vrste akata koje nadilaze njihove formalne razlike.¹⁹

Iz statuta jedne međunarodne nevladine organizacije možemo saznati o njenim načelima, ciljevima i djelokrugu te pogotovo o njezinoj strukturi, odnosno članovima i institucijama.

Među glavnim organima koji su određeni statutima velike većine međunarodnih nevladinih organizacija kao najviši se izdvaja predstavničko tijelo (opća skupština, kongres, vijeće itd.). Predstavničko tijelo se sastaje u pravilnim vremenskim razmacima određenim statutom te izabire i nadzire ostale organe i dužnosnike organizacije. Njegova važnost ogleda se i u činjenici što može odlučiti o izmjeni i dopuni statuta organizacije.

Po važnosti slijedi izvršni organ (izvršni odbor, odbor direktora itd.) imenovan od strane predstavničkog tijela, čiju zadanu politiku provodi te nadzire rad glavnog tajnika. Postoje također i slučajevi međunarodnih nevladinih organizacija koje u svojoj strukturi imaju dva izvršna organa (npr. Međunarodna komora mladih ima i izvršni odbor i odbor direktora), odnosno dva predstavnička tijela (npr. Svjetska udruga za školu kao instrument mira ima i Opću skupštinu i Vijeće članova).²⁰

Tajništvo je zamišljeno kao pomoćno-tehnički organ međunarodne nevladine organizacije koji bi trebao administrativno pomagati u radu ostalih organa, ali u praksi se

¹⁹ Lapaš D., op. cit., str. 22.

²⁰ ibid., str. 30.

često pokazalo da zapravo tajništvo predstavlja pravog pokretača rada organizacije i jedinu realnu poveznicu između članova i same organizacije kao odvojene osobe.

Statuti brojnih međunarodnih nevladinih organizacija predviđaju u njihovoj strukturi i razne pomoćne organe. Ovi organi se najčešće bave financijskim poslovanjem organizacije (financijski odbor), ali strukture većih organizacije poznaju i pomoćne organe koji se bave poslovima drukčije prirode (odbor za strateško planiranje, odbor časti i dr.).²¹

Od pojedinačnih dužnosnika koje nalazimo u strukturama međunarodnih nevladinih organizacija potrebno je precizirati razliku između glavnog tajnika i predsjednika. Riječ je o dvije funkcije koje mogu zbuniti neupućenog promatrača zbog svog naziva i sadržaja. Glavni tajnik organizacije upravlja njenim svakodnevnim aktivnostima. Predsjednik predstavlja organizaciju (ova je funkcija često vezana za karizmu određene osobe koja obavlja tu funkciju) i predsjedava na sastancima predstavničkog tijela organizacije. I glavnog tajnika i predsjednika izabire predstavničko tijelo organizacije, s tim da rad glavnog tajnika obično nadzire izvršno tijelo. Treba još napomenuti kako uz predsjednika organizacije obično dolazi i funkcija potpredsjednika.

Od ostalih dužnosnika u organizaciji vrijedi još izdvojiti i funkciju blagajnika koji brine o proračunu organizacije. I blagajnika izabire predstavničko tijelo kojem onda isti odgovara te podnosi izvještaj i prijedlog proračuna u slijedećem razdoblju.

Što se tiče samih članova međunarodnih nevladinih organizacija, postoji nekoliko većih skupina u koje možemo podijeliti nevladine organizacije po tom pitanju. Prvu čine organizacije koje u sastavu imaju samo nacionalne udruge. S obzirom na sastav tih nacionalnih udruga razlikujemo međunarodne nevladine organizacije u čijem su sastavu nacionalne udruge pojedinaca (npr. Međunarodna federacija glumaca – FIA), zatim međunarodne nevladine organizacije u čijem su sastavu nacionalne udruge pojedinaca, ali i pravnih osoba (npr. Međunarodna komora mladih – JCI) te međunarodne nevladine organizacije u čijem sastavu su nacionalne udruge sastavljene samo od pravnih osoba (npr. Europska konfederacija bivših boraca – C.E.A.C.).²²

²¹ Lapaš D., op. cit., str. 30.

²² *ibid.*, str. 23.

Pored gore navedenih, postoje i međunarodne nevladine organizacije koje osim mogućnosti članstva nacionalnih udruga, predviđaju i mogućnost članstva individualnih osoba (paralelno ili supsidijarno). Tako npr. Amnesty International dopušta državljanima zemalja u kojem ne postoji nacionalna udruga neposredno postati članovima, kao individualne osobe. Poznato je kako neke organizacije dopuštaju i pridruženo članstvo, pa i status promatrača (npr. Europska konfederacija organizacija klubova mladih – ECYC uvjetuje status punopravnog člana sa dvije godine statusa promatrača u organizaciji).²³

Kao treća skupina, iako manjeg obujma nego prethodne dvije, postoje i one međunarodne nevladine organizacije koje u svom članstvu imaju isključivo pojedince (npr. Društvo bivših astronauta – AAS).

Kombinaciju obilježja ove tri skupine nalazimo kod strukturalno vrlo složenih međunarodnih organizacija – tzv. „organizacija kišobrana“ („umbrella organizations“). Riječ je o međunarodnim nevladinim organizacijama čiji su članovi druge međunarodne nevladine organizacije, a čiji članovi su opet nacionalne udruge ili pojedinci ili udruge i pojedinci usporedno. Svrha osnivanja ovakvih međunarodnih nevladinih organizacija je izbjegavanje istovremenog rada više manjih nepovezanih organizacija iste funkcije i istih ciljeva. Pod okriljem UNESCO-a osnovan je niz takvih međunarodnih organizacija, od kojih neke okupljaju i više desetaka manjih organizacija. Tako npr. Međunarodno vijeće muzeja (ICOM) pod svojim „kišobranom“ okuplja oko 53 međunarodne nevladine organizacije diljem svijeta. Približno isti broj organizacija okuplja i Vijeće međunarodnih organizacija medicinskih znanosti (CIOMS), a po veličini su nešto manji, ali jednako strukturalno složeni Međunarodno vijeće znanstvenih unija (ICSU) i Međunarodno vijeće za filozofiju i humanističke studije (ICPHS).

Iznimno složenu strukturu, pa i zanimljive posebnosti u vezi pravne osobnosti, nalazimo i kod Međunarodnog Crvenog križa (IRC), ali o tome ćemo posebno reći puno više u slijedećem poglavlju. Zasad nam je dovoljno upozoriti kako među brojnim međunarodnim nevladinim organizacijama postoje i one koje se svojom strukturom zapravo približavaju međunarodnim „međuvladinim“ organizacijama. Tako neke međunarodne nevladine organizacije imaju za članove i državne organe (npr. Međunarodna unija lokalnih vlasti –

²³ Lapaš D., op. cit., str. 76.

IULA okuplja i predstavnike gradova i lokalne uprave, uz nacionalne udruge i pojedine osobe koje se tim istim problemom bave).

Kod nekih drugih međunarodnih nevladinih organizacija članovi su imenovani od strane države, tj. državnih organa. Međutim, takve organizacije i dalje ostaju u skupini nevladinih jer ti članovi djeluju kao posebne nezavisne osobe, a ne kao predstavnici vlade koja ih je imenovala.

Još više na sektor vladinih organizacija svojom strukturom podsjećaju tzv. hibridne ili kvazi međunarodne nevladine organizacije (quasi non-governmental organization – QUANGO). Ove organizacije za članove imaju nemeđunarodne, nacionalne nevladine organizacije i međunarodne međuvladine organizacije i države. Za razliku od prije spomenutih organizacija, delegati koje ovdje imenuju države isključivo nastupaju kao predstavnici odnosnih država. QUANGO organizacije su značajne jer svojim primjerom pokazuju kako vladin i nevladin sektor mogu usko zajedno surađivati bez međusobnog ugrožavanja položaja.²⁴

Konačno, u sferi međunarodnih nevladinih organizacija najviše na vladin sektor podsjećaju one nevladine organizacije koje je osnovala upravo neka država. Neke od tih organizacija osnovane su od strane više vlada ili međunarodnih vladinih organizacija u nastojanju da na taj način postignu neke zacrtane ciljeve. Druge su, pak, nevladine organizacije osnovane od strane neke države ili je njihovo djelovanje pod tako velikom kontrolom neke države samo u cilju ostvarenja plana te jedne države ili čak u obavještajne svrhe. Takve organizacije poznajemo pod složenim nazivom tzv. vladinih međunarodnih nevladinih organizacija (governmental non-governmental organization ili GONGO), a možda najpoznatiji primjer takvih organizacija je tzv. INTERPOL (Međunarodna organizacija kriminalističke policije – ICPO).²⁵

Na čitavom nizu gore navedenih primjera možemo vidjeti dodirne točke između nevladinog i vladinog sektora. Brojnost takvih primjera je zasigurno potaknula i mnoge autore znanosti međunarodnog prava na objašnjavanje pravnog subjektiviteta međunarodnih

²⁴ Lapaš D., op. cit., str. 27.

²⁵ ibid., str. 28.

nevladinih organizacija kroz prizmu države, odnosno usporedbom sa pravnom osobnošću i strukturom država.

Međutim, danas kad je posebna pravna osobnost međunarodnih nevladinih organizacija priznata i istraživana kao nikad prije, moramo se usmjeriti i na one pojedinačno određene razlike nevladinog sektora u odnosu na vladin sektor, od kojih u budućim istraživanjima moramo uvijek polaziti kao nespornih osnova.

Ono što svaku nevladinu organizaciju čini takvom jest njena nedržavnost. Nedržavnost, odnosno nevladin karakter organizacije mora se očitovati u njejoj strukturi (u članstvu organizacije ne smije biti subjekata iz vladinog sektora) i u njenom djelovanju (vladin sektor ne smije imati utjecaja na djelovanje nevladine organizacije). U slučaju kad bi kriterij nedržavnosti primjenjivali kao strogo isključujući, QUANGO organizacije bi ispale iz sfere nevladinog i bile bi smatrane vladinim organizacijama. Međutim, ako promatramo QUANGO organizacije na način da se vladin i nevladin utjecaj u njihovom članstvu međusobno dopunjuju, a ne isključuju, sve u namjeri efikasnijeg ostvarivanja ciljeva koje je sama organizacija postavila, onda upliv vladinog sektora u članstvu ovih organizacija ne bi smio biti problem da ih ipak promatramo kroz pojam međunarodnih nevladinih organizacija. Ono što vrijedi za QUANGO organizacije ne vrijedi i za GONGO organizacije jer na njihovo djelovanje vladin sektor ipak ima potpuni ili bar presudni utjecaj.²⁶

Međunarodnost je također jedna od posebnih razlikovnih obilježja međunarodnih nevladinih organizacija. Kao i kod nedržavnosti, i međunarodnost se može odnositi i na strukturu i na djelovanje organizacije, a kod oba aspekta postoje različita gledišta u teoriji. Neki autori smatraju kako nevladina organizacija postaje međunarodna u trenutku kad u svom članstvu okupi članove iz više od jedne zemlje, dok drugi traže veći broj, pa konačno i univerzalnost – članove iz svih kontinenata i političkih uređenja (npr. Stošić). Pored svih navedenih, postoje i zahtjevi da nevladina organizacija postiže učinak u najmanje dvije države, odnosno da ima ciljeve od međunarodne koristi (tako npr. Europska konvencija o priznanju pravne osobnosti međunarodnih nevladinih organizacija iz 1986.), ali i oni koji kombiniraju zahtjev međunarodne naravi ciljeva sa zahtjevom za članovima iz više zemalja (npr. Unija međunarodnih udruga – UAI u Nacrtu konvencije za olakšanje rada

²⁶ Lapaš D., op. cit., str. 36.

međunarodnih organizacija).²⁷ Navedene koncepte međunarodnosti zapravo ne treba promatrati međusobno suprotstavljene i isključujuće budući da ona organizacija koja okupi članove iz dvije ili više različitih država ima i ciljeve koje sve te zemlje žele postići (dakle, međunarodne ciljeve), a i djelovati će radi ostvarenja tih ciljeva zasigurno na području više od jedne države (dakle i djelovanje organizacije će biti međunarodno).

Neprofitnost je treći po redu kvalitativni element međunarodnih nevladinih organizacija, ali i onaj o kojem postoji najviše prijepora u znanosti. Postoje autori koji smatraju da međunarodne nevladine organizacije mogu biti i profitne i neprofitne (npr. Rechenberg), ali neprofitnost je ipak jedina razlika međunarodnih nevladinih organizacija u odnosu na subjekte međunarodnog trgovačkog prava (međunarodne korporacije, kompanije i dr.). I najzagriženiji protivnici neprofitnosti kao kvalifikatorne razlike međunarodnih nevladinih organizacija bi se morali složiti da, u današnje doba sveopće globalizacije poslovanja kad se već i od vrlo malih poduzeća traži da šire poslovanje na međunarodno tržište, ovo razlikovanje svakako ima smisla.

Definiciju koja objedinjuje sva tri kriterija - nedržavnost, međunarodnost i neprofitnost – dao je mr. D. Lapaš navodeći kako su međunarodne nevladine organizacije „organizacije koje su međunarodne po svome članstvu, nevladine po članstvu i djelovanju, te neprofitne po svojim ciljevima“.²⁸ Na taj način je postavljen okvir možemo promatrati različite subjekte međunarodnog prava, a mi ćemo pokušati u nastavku kroz navedeni okvir bolje promotriti Međunarodni Crveni križ.

²⁷ Lapaš D., op. cit., str. 39.

²⁸ ibid., str. 41.

5. MEĐUNARODNI CRVENI KRIŽ

5.1. Nastanak i povijesni razvoj

Povijest onoga što danas uobičajeno nazivamo Crveni križ, zapravo je povijest razvoja moderne Europe, ali i povijest modernog svijeta. Kako ne bi otišli u prevelike širine, ovdje ćemo tu povijest u najzanimljivijim crtama prikazati, uz nastojanje za prikazom na konkretnom primjeru svega onog što je rečeno u prethodnim poglavljima.

Za početak, treba naglasiti kako Crveni križ nije najstarija međunarodna nevladina organizacija, ali ni prva međunarodna nevladina organizacija koja se bavila humanitarnim radom. Također, Crveni križ nije ni prva međunarodna nevladina organizacija uz koju se veže dodatak „sui generis“. Naime, riječ je o kategoriji subjekata koje međunarodno pravo prepoznaje kao posebne subjekte, ali nije u mogućnosti na brz i jednostavan način objasniti posebnosti njihovog subjektiviteta te svrstati ih u svoje klasifikacijske skupine.

Takav „izdvojeni“ položaj stoljećima je uživao Malteški red (punim nazivom Suvereni jeruzalemski, rodoski i malteški vojni hospitalni red svetog Ivana). Riječ je o crkvenom redu koji je papinskom bulom iz 1113. godine priznat kao nadnacionalna autonomna organizacija i koji je jedno vrijeme imao i određeni teritorij pod svojom kontrolom (npr. Cipar i Rodos). Međutim, gubitkom svog teritorija Malteški red nije nestao i njegov međunarodnopravni subjektivitet ne može ovisiti o nekadašnjoj teritorijalnoj suverenosti.²⁹

Naprotiv, međunarodnopravni subjektivitet Malteškog reda proizlazi iz njegove organizacijske strukture koja obuhvaća predstavničko tijelo (Vrhovna skupština vitezova), izvršni organ (Suvereno vijeće) i Predsjednika organizacije (Veliki meštar Reda). Malteški red u svom sastavu za članove ima nacionalne udruge iz više zemalja, a djeluje nezavisno od vlada svih tih zemalja te su njegovi ciljevi neprofitni (generalno gledano, to je zaštita siromašnih i bolesnih, pa je Red i po tome ranija „verzija“ Crvenog križa). Dakle, Malteški je red po svemu međunarodna nevladina organizacija, koja je svojim dugotrajnim djelovanjem (datira još iz 11. stoljeća) otvorila put razvoju današnjih međunarodnih nevladinih organizacija.

²⁹ Lapaš D., op. cit., str. 42.

Za razliku od Malteškog reda, Crveni križ je nastao zahvaljujući upornosti i modernoj viziji jednog pojedinca. Život Henry Dunanta bi mogao biti tema posebnog rada. Riječ je o osobi čiji je životopis prožet mnogim elementima naše suvremenosti, zbog kojih nam može biti još zanimljivije nastojati razumjeti motive osnivača Crvenog križa. Dunant, rođen 1828. godine, porijeklom je bio iz imućne obitelji, ugledne u ženevskim i švicarskim građanskim krugovima. Međutim, njegova obitelj nije stremila imitiranju aristokratskog načina života, odvojenog od krute stvarnosti koju je živjela ogromna većina stanovništva. Zbog toga je mladi Dunant od najranije mladosti odgajan sa spoznajom o teškoćama koje muče socijalno ugrožene skupine – beskućnike, bolesnike i zatvorenike – te o potrebi aktivnog pomaganja istima.

Henry Dunant je po struci bio bankar, poslovni čovjek modernih nazora (protivnik ropstva, zagovornik povratka Židova u Palestinu i osnivanja Svjetske knjižnice), koji je u tehnološkom napretku svog vremena i u prirodnim bogatstvima neeuropskih zemalja vidio mogućnosti za poslovne uspjehe. Njegov poslovni put je bio obilježen gubicima, aferama i sudskim postupcima zbog čega je dobar dio života proveo i u siromaštvu. Borba za poslovnim probicima ga je dovela i do toga da, kao švicarski državljanin u namjeri dobivanja olakšica za posao pokrenut u francuskoj koloniji Alžiru, promatra bitku kod Solferina 1859. godine između francusko-sardinijskih snaga na čelu sa Napoleonom III. i austrijske carske vojske. Sama bitka se vodila u četiri sela u blizini gradića Solferino smještenog u današnjoj sjevernoj Italiji, a njen ishod je predstavljao bitan korak u procesu ujedinjenja Italije.³⁰

Bilo je to vrijeme starih, danas iščezlih, načina ratovanja kad je, između ostalog, bilo uobičajeno da bitku na bojnopolju sa neke uzvisine promatraju gledatelji. Među takvima se 24. lipnja 1859. godine našao i Dunant i ono što je vidio za vrijeme, ali još više nakon bitke bitno je utjecalo na njegov daljnji poslovni put i društveno djelovanje. Naime, konačan broj poginulih i ranjenih nakon same bitke bio je 20 000, ali nakon dva mjeseca od bitke taj broj je bio udvostručen. Razloga za to je bilo više i različite su vrste: izostanak bilo kakvog obzira prema ranjenicima koji su najčešće bili likvidirani nakon što ispadnu iz stroja, nedostatak vode, hrane, medicinske opreme, lijekova, krađa opreme sa živih i mrtvih podjednako, nepoštivanje poljske liječničke službe u borbi, nepostojanje adekvatnih nosila i prijevoza za ranjenike te, nimalo nebitni, neznanje, strah i praznovjerje.

³⁰ Brown P., Henry Dunant: ustanovitelj Crvenog križa, Illyricum, Zagreb, 1993., str. 11.

Sasvim sigurno bitka kod Solferina nije bila ni prva ni zadnja bitka u ljudskoj povijesti koja je za sobom ostavljala kaos i pustoš niti je Henry Dunant bio prva osoba koja je taj kaos i pustoš zapazila, ali svakako nije dijelio dotad uvriježeno mišljenje kako su tako razarajuće posljedice nužnost povijesnih kretanja i sastavni dio svakog napretka. Nasuprot takvom razmišljanju, Dunant je neposredno nakon same bitke kod Solferina osobno pružio pomoć ranjenima, ali, možda još bitnije, i organizirao pomaganje ranjenicima sa lokalnim stanovništvom. Tom prilikom postao je svjestan prednosti koju bi jedna stalna organizacija, unaprijed spremna za potrebe ranjenika, mogla značiti u saniranju ratnih posljedica.³¹

Po povratku u Ženevu, Dunant se posvetio širenju ideje o stvaranju organizacije koja bi se u mirnodopsko doba pripremala za pružanje pomoći ranjenima za vrijeme rata te o mogućim načinima za pomoć ranjenima na osnovu viđenog kod Solferina. Uz pomoć četiri člana ženevskog Društva za javnu dobrobit – odvjetnika Gustave Moyniera, generala Guillaume-Henri Dufoura, kirurga dr. Louisa Appie i dr. Theodore Maunoira (tzv. Odbor petorice) – uspio je organizirati međunarodnu konferenciju u Ženevi na koju se odazvali poslanici šesnaest država. Na konferenciji iz listopada 1863. prihvaćeno je deset rezolucija kojima se određuju ciljevi i metode Međunarodnog odbora za pomoć ranjenicima (kasnije Međunarodni odbor Crvenog križa), a koje čine zajedno osnivačku povelju Crvenog križa. Kao temeljna načela naznačeni su: humanost, nepristranost, neutralnost, nezavisnost, dobrovoljnost, jedinstvo i univerzalnost.³²

Godinu dana kasnije, na poziv švicarske vlade, u Ženevi je održana diplomatska konferencija na kojoj je dvanaest zemalja potpisalo konvenciju kojom se utvrđuju pravila postupanja prema ranjenicima u ratnim sukobima. Prva ženevska konvencija od 22. kolovoza 1864. godine sadrži deset članaka kojima se jamči neutralnost bolnicama, liječničkom osoblju, prijevozu za ranjenike, ranjenim vojnicima i mjesnom stanovništvu koje im pomaže. Utvrđena je obveza vojske da zarobljenim vojnicima zbrine rane kao i da se potraže svi ranjenici. Također, ovom je konvencijom utvrđen crveni križ na bijeloj podlozi kao međunarodni simbol zaštite i pomoći u doba rata. Ovaj simbol je prihvaćen iz poštovanja prema Švicarskoj (obrnuta švicarska zastava). Međutim, za vrijeme rusko-turskog rata iz 1876. zamijenjen je od strane Otomanskog društva za pomoć ranjenicima crvenim

³¹ Brown P., op. cit., str. 18.

³² Bory F., Crveni križ i Crveni polumjesec – portret međunarodnog pokreta, MKCK, Karlovac, 1993., str. 2.

polumjesecom i od tada se koristi u islamskim državama kao istoznačnica crvenog križa (takvim ga priznaje Ženevska konvencija iz 1949. i njeni Dopunski protokoli).³³

Učinci Ženevske konvencije iz 1864. (koja se još naziva Ženevska konvencija za poboljšanje položaja ranjenika u oružanima snagama u ratu) bili su vidljivi već za prusko-austrijskog rata iz 1866. godine. Prusi su, kao potpisnici Konvencije, izgubili nešto manje od deset tisuća ljudi, dok su Austrijanci, koji tad još nisu bili potpisali Konvenciju, izgubili dvadeset i pet tisuća ljudi.³⁴ Haškom konvencijom iz 1899. godine će pojam neutralnosti biti proširen i na ratne sukobe na moru te će neutralnima biti smatrani brodovi-bolnice, čamci za spašavanje i medicinsko osoblje na njima.

Djelatnost i aktivizam Henry Dunanta nije posustala niti nakon ovih početnih uspjeha i priznanja njegovog humanitarnog rada nakon bitke kod Solferina. Slučaj je htio da Solferino ne bude jedino ratno iskustvo kojem je Dunant osobno svjedočio. Zatekao se u Parizu prilikom francusko-pruskog rata iz 1870. tijekom kojeg je sam grad doživio opsadu, a potom i revolucionarnu Parišku komunu iz 1871. godine. Strahote kojima je svjedočio prilikom ovih povijesnih događaja nagnale su Dunanta na još veći angažman na području zaštite ratnih zarobljenika. Posljedica tog angažmana je djelomična zaštita ratnih zarobljenika propisana Haškom konvencijom iz 1907. godine te konačna potpuna zaštita postignuta Ženevskom konvencijom iz 1929. godine. Konačno priznanje za svoje zasluge na području humanitarnog rada Dunant je doživio u obliku dodjele prve Nobelove nagrade za mir (skupa s Fredericom Passyjem).³⁵

Sve dosad nabrojene konvencije morale su biti revidirane i dopunjene nakon iskustva koje je svijet doživio u Drugom svjetskom ratu. U tom sukobu su kao nikad prije dotad stradali civili koji nisu bili ni približno blizu bojišnica, pa se nametnula potreba međunarodnopravnog reguliranja njihove zaštite u ratu. Iz tih razloga su 1949. godine donijete četiri Ženevske konvencije od kojih se Prva odnosi na zaštitu ranjenika i bolesnika u oružanim snagama u ratu, Druga na zaštitu ranjenika, bolesnika i brodolomaca oružanih snaga na moru, Treća na zaštitu ratnih zarobljenika, a Četvrta na zaštitu građanskih osoba u vrijeme rata. Ove konvencije dale su pravni okvir za djelovanje Međunarodnom odboru

³³ Bory F., op. cit., str. 6.

³⁴ Brown P., op. cit., str. 29.

³⁵ ibid., str. 37.

Crvenog križa u godinama nakon Drugog svjetskog rata. Međutim, novi oblici sukoba u drugoj polovici dvadesetog stoljeća zahtijevali su uskoro i dopunu Ženevskih konvencija. Zbog toga je sazvana nova konferencija na kojoj su 1977. godine prihvaćena dva protokola kao dopuna Ženevskih konvencija. Protokol I širi zaštitu civila na direktne posljedice neprijateljstava i odnosi se na međunarodne oružane sukobe dok se Protokol II odnosi na oružane sukobe koji nisu međunarodnog karaktera.³⁶

Unatoč stalnoj aktivnosti na području humanitarnog prava, Međunarodni odbor Crvenog križa je neprestano nailazio na prepreke u radu i kršenja Ženevskih konvencija. Ovo se posebno često događalo za vrijeme unutarnjih nemira koji nisu bili obuhvaćeni Ženevskim konvencijama, pa je Međunarodni odbor morao razviti humanitarnu strategiju koja sadrži specifična rješenja za svaku pojedinu situaciju.

5.2. Struktura

5.2.1. Članstvo

U prethodnom poglavlju spomenut je sastanak u organizaciji ženevskog Društva za javnu dobrobit održan 23. listopada 1863. godine na kojem je trideset jedan predstavnik iz šesnaest zemalja prihvatio načela za rad Međunarodnog odbora za pomoć ranjenicima kao i budućih nacionalnih društava za pomoć. Tad je po prvi put i prihvaćen znak crvenog križa na bijelom polju kao znak raspoznavanja onih koji na bojnopolju pomažu ranjenima. Međunarodni odbor za pomoć ranjenicima kasnije je nazvan Međunarodni odbor Crvenog križa (International Committee of the Red Cross - ICRC).

Gore navedeni Međunarodni odbor Crvenog križa, kao njegov najstariji dio, predstavlja samo središte Međunarodnog Crvenog križa čiji je službeni naziv danas Međunarodni pokret Crvenog križa i Crvenog polumjeseca (International Red Cross and Red Crescent Movement). Svi ostali sastavni dijelovi – nacionalna društva Crvenog križa i Crvenog polumjeseca te Međunarodna federacija nacionalnih društava Crvenog križa i Crvenog polumjeseca - naknadno su osnovani.

³⁶ Bory F., op. cit., str. 24

Međunarodni odbor je nacionalna (švicarska) nevladina organizacija koja u svoje vrhovno tijelo – Skupštinu - smije primiti samo švicarske državljane (broj članova je ograničen Statutom i kreće se od petnaest do dvadeset i pet članova). Mandat članova Skupštine Međunarodnog odbora traje četiri godine i biraju se od strane članova koji već vrše mandat. Predsjednik Međunarodnog odbora bira se na četiri godine uz mogućnost reizbora. Pored Skupštine, odluke donose još Izvršni odbor i Uprava, a postoji i pet odjela (Operativni odjel, Financije i administracija, Načela i zakon, Kadrovska služba, Informativni odjel) koji se brinu za normalno funkcioniranje organizacije. Ukupan broj namještenika u sjedištu organizacije u Ženevi je 580. Djelatnost Međunarodnog odbora financira se od strane država članica Ženevskih konvencija, nacionalnih društava i raznih drugih darovatelja. Treba naglasiti i kako polovicu propisanog proračuna pokriva švicarska vlada.³⁷

Zahvaljujući nacionalnim društvima te Međunarodnoj federaciji mala nevladina organizacija iz Švicarske, osnovana 1863. godine, uspjela je proširiti svoje djelovanje i svoje ciljeve na cijeli svijet u razmjerno kratkom vremenu. U razdoblju od deset godina nakon potpisivanja Ženevske konvencije iz 1864. godine osnovana su dvadeset dva nacionalna društva Crvenog križa. Danas su nacionalna društva osnovana u preko sto sedamdeset država svijeta.

Svako nacionalno društvo je prilikom osnivanja moralo zadovoljiti kriterije propisane od strane Međunarodnog odbora Crvenog križa, kao uvjet za dobivanje priznanja tog istog Odbora. Tako nacionalno društvo mora biti osnovano na području nezavisne države u kojoj je na snazi Ženevska konvencija iz 1864. godine i to kao jedino društvo Crvenog križa u toj državi priznato od vlade te zemlje kao autonomno tijelo. Društvo mora proširiti djelovanje na područje cijele države, imati takav ustroj koji mu omogućuje to djelovanje i u mirnodopsko vrijeme te svoje članove nalaziti u svim društvenim skupinama. Traži se djelovanje u skladu sa Statutom društva, Osnovnima načelima Pokreta te načelima međunarodnog humanitarnog prava. Konačno, dozvoljeno je korištenje simbola Crvenog križa ili Crvenog polumjeseca samo u skladu s Osnovnim načelima Pokreta. Tek po priznanju od strane Međunarodnog odbora Crvenog križa, nacionalno društvo je moglo postati član Međunarodne federacije društava Crvenog križa i Crvenog polumjeseca.

³⁷ Bory F., op. cit., str. 20.

Treba naglasiti kako su i nacionalna društva, poput Međunarodnog odbora u Švicarskoj, nacionalne nevladine organizacije u državama u kojima su osnovane (bitan je uvjet i da vlade tih država nemaju utjecaja na njihovo djelovanje).

Nakon što je i Austrija potpisala Ženevsku konvenciju iz 1864. godine, nacionalno društvo Crvenog križa osnovano je u Austriji 1867. godine kao Zemaljsko društvo Crvenog križa sa sjedištem u Beču. Nakon Austro-Ugarske nagodbe i stvaranja Austro-Ugarske monarhije, nastala je potreba i osnivanja posebnog nacionalnog društva za Austriju i posebnog nacionalnog društva za Ugarsku. Usporedo s tim, a u skladu s podjelom upravljanja nad hrvatskim zemljama između Austrije i Ugarske, 1878. godine su osnovane i u hrvatskim gradovima (Zadar, Zagreb, Osijek) prve udruge dobrovoljaca koje su djelovale u skladu s načelima pokreta Crvenog križa. Tako je u Zadru osnovana „Ustanova domoljubne zadruge dalmatinske od Gospodja na potporu ranjenim i bolesnim vojnicima“ prva dobila suglasnost tadašnjih vlasti za humanitarno djelovanje 22. listopada 1878. godine.³⁸

U početku je glavna svrha nacionalnih društava bila pomaganje vojnim bolničkim službama za vrijeme rata, ali se, s napretkom vojnih saniteta, spektar djelatnosti nacionalnih društava proširio još više i na mirnodopsko doba. Npr. djelatnost s kojom mnogi danas povezujemo pojam „Crveni križ“ je svakako dobrovoljno prikupljanje krvi, a to je zasluga upravo nacionalnih društava koja su radila na obrazovanju i promicanju humanitarne odgovornosti u svojim matičnim državama, a u nekima su i sama provodila programe prikupljanja krvi. Nacionalna društva su posvećena i problemu izbjeglica koji muči našu današnjicu, aktivna su kod prirodnih katastrofa, uporna u zdravstvenom obrazovanju, a suočavaju se i s problemima nezaposlenosti, ovisnosti i kriminala, te pomažu siromašnima, bolesnima i gladnima.

Ono što povezuje nacionalnu nevladinu organizaciju Međunarodni odbor Crvenog križa i nacionalne nevladine organizacije nacionalnih društava Crvenog križa i Crvenog polumjeseca u jednu cjelinu jest međunarodna nevladina organizacija Međunarodna federacija nacionalnih društava Crvenog križa i Crvenog polumjeseca. Osnovana je 1919. godine sjedište u Parizu, kasnije u Ženevi), na inicijativu Henry P. Davisona, a po uzoru na

³⁸ Sršan S., Đukić M., Povijest Crvenog križa u Osijeku, Hrvatski Crveni križ - Gradsko društvo Crvenog križa Osijek, Osijek, 2013., str. 16.

Ligu naroda. Naime, suvremenici Prvog svjetskog rata taj sukob su nazivali „Velikim ratom“ jer su smatrali kako je ratovanje nešto što je iza njih i nisu ni sanjali da bi mogao uslijediti još jedan sukob svjetskih razmjera. Ljudi poput Davisona su mislili kako bi bilo korisno povezati nacionalna društva Crvenog križa i Crvenog polumjeseca međusobno radi što brže i kvalitetnije reakcije u slučaju prirodnih katastrofa i nepogoda na koje čovjek ne može utjecati.³⁹

Međunarodna federacija povezuje nacionalna društva u pojedinim zemljama i Međunarodni odbor kao svojevrsni centar organizacije, pomaže u njihovom radu i širenju djelatnosti. Putem Međunarodne federacije nacionalna društva s većim iskustvom pomažu „mlađim“ nacionalnim društvima i nacionalnim društvima u osnivanju koja moraju zadovoljiti statutom propisane uvjete. Karakter međunarodne nevladine organizacije Međunarodne federacije posebno dolazi do izražaja prilikom koordinacije operacija pomaganja žrtvama prirodnih katastrofa i epidemija. Nažalost, i sami svjedočimo kako su prirodne katastrofe, razmjeri kojih zahtijevaju traženje međunarodne pomoći, vrlo česte. Međunarodna federacija u takvim prilikama putem nacionalnih društava na čijem području se katastrofa dogodila, prikuplja informacije te se zatim obraća ostalim nacionalnim društvima za pomoć koju onda opet distribuira pogođenim područjima. U tu svrhu, Međunarodna federacija je izgradila i potrebnu infrastrukturu, npr. međunarodni sustav skladišta kako bi potrebna pomoć u datom trenutku bila spremna za što bržu distribuciju.

5.2.2. Institucije

Nakon što je osnovana Međunarodna federacija nacionalnih društava Crvenog križa i Crvenog polumjeseca 1919. godine, 1928. godine je, po prvi put uveden i službeni Statut. Do tada, Međunarodni odbor Crvenog križa je koordinirao djelovanje organizacije na temelju rezolucija koje bi bile usvajane na međunarodnim konferencijama, nalik na onu održanu 1863. godine u Ženevi. Tekst Statuta je kasnije više puta revidiran (1952. i 1986.).

Statut u svojem III. odjeljku određuje tri ustavna tijela organizacije: Stalnu komisiju Crvenog križa i Crvenog polumjeseca, Vijeće delegata Međunarodnog pokreta Crvenog križa i Crvenog polumjeseca i Međunarodnu konferenciju Crvenog križa i Crvenog polumjeseca.

³⁹ Bory F., op. cit., str. 13.

Upravo postojanje stalnih organa, predviđenih ustavom, odnosno statutom organizacije, pomaže nam razlučiti Međunarodni Crveni križ od manje formalnih oblika međunarodne suradnje, npr. od međunarodnih konferencija.⁴⁰

Stalna komisija je tijelo osnovano upravo radi pripreme međunarodnih konferencija i koordinacija djelatnosti. Statutom je propisano kako se Stalna komisija sastoji od devet članova od kojih petoricu izabire Međunarodna konferencija, dvojicu Međunarodni odbor te još dvojicu Međunarodna federacija, a mandat im traje do slijedeće međunarodne konferencije. Stalna komisija izabire i predsjednika te se sastaje svakih šest mjeseci. U njejoj nadležnosti je i dodjela odličja nazvanog po Henry Dunantu onim pojedincima koji su se istaknuli svojim radom u Crvenom križu.

Vijeće delegata Međunarodnog pokreta Crvenog križa i Crvenog polumjeseca sastoji se od delegacija koje predstavljaju Međunarodnu federaciju, Međunarodni odbor te sva priznata nacionalna društva Crvenog križa i Crvenog polumjeseca. Na taj način Vijeće delegata predstavlja svojevrsnu skupštinu Crvenog križa koja se sastaje svake dvije godine i daje mišljenje o pitanjima od interesa za cjelokupnu organizaciju, a kod pripreme međunarodnih konferencija usvaja privremeni dnevni red i predlaže predsjednike komisija.

Međunarodna konferencija Crvenog križa i Crvenog polumjeseca je vrhovno tijelo organizacije koje se sastaje svake četiri godine i u svom sastavu ima delegacije nacionalnih društava, Međunarodnog odbora, Međunarodne federacije, ali i svih država potpisnica Ženevskih konvencija. Također, i vladine i nevladine organizacije mogu prisustvovati sastancima Međunarodne konferencije kao promatrači, ako se posebno bave humanitarnim problemima. Na tim sastancima svaka delegacija ima po jedan glas, a delegati mogu pripadati samo jednoj delegaciji. Međunarodna konferencija određuje politiku organizacije i odlučuje u slučajevima neslaganja njenih članova te usvaja Statut Međunarodnog Crvenog križa.

⁴⁰ Bory F., op. cit., str. 27.

5.3. Međunarodnopravni subjektivitet

5.3.1. Općenito

U poglavlju koje je posebno govorilo o međunarodnopravnom subjektivitetu nevladinih organizacija, već smo istaknuli tri osnovne sastavnice većine definicija međunarodnih nevladinih organizacija: 1. međunarodnost, 2. nedržavnost i 3. neprofitnost. Tada smo spomenuli kako npr. Međunarodni Crveni križ kao bitno obilježje nevladine organizacije traži da je ista osnovana nezavisno od vlade neke države. Ako promotrimo sam Međunarodni Crveni križ, odnosno njegovu strukturu, već je površnim uvidom razvidno kako ni Međunarodni odbor Crvenog križa ni nacionalna društva Crvenog križa i Crvenog polumjeseca ne ispunjavaju uvjete radi kojih bi ih mogli ubrojiti u međunarodne nevladine organizacije jer se radi o nacionalnim nevladinim organizacijama (članovi Skupštine Međunarodnog odbora obvezno su švicarski državljani).

Sva tri uvjeta ispunjava jedino Međunarodna federacija nacionalnih društava Crvenog križa i Crvenog polumjeseca čiji su članovi i Međunarodni odbor i sva nacionalna društva (potrebno je istaknuti kako su i Odbor i Federacija i nacionalna društva – nevladine organizacije). U konačnici, Statutom Međunarodnog Crvenog križa je određeno da su i Međunarodna federacija, kao klasična međunarodna nevladina organizacija, te Međunarodni odbor i nacionalna društva, kao nacionalne nevladine organizacije, ravnopravne i nezavisne jedna prema drugoj, a tu ravnopravnost i nezavisnost zadržavaju i u odnosu na države članice Ženevskih konvencija (i one iz 1929. i onih iz 1949., uključujući Dopunske protokole) s kojima zajedno sudjeluju u radu stalnog organa Međunarodne konferencije Crvenog križa i Crvenog polumjeseca putem svojih delegacija.⁴¹

Ravnopravnost gore navedenih različitih delegacija u radu Međunarodne konferencije je statutarno zajamčena time što svaka delegacija ima jedan, jednako vrijedan glas, a svaki od delegata predstavlja samo jednu delegaciju. Upravo ovako složena struktura Međunarodne konferencije koja uključuje i sudjelovanje članova tzv. „vladinog“ ili „javnog“ sektora (država potpisnica Ženevskih konvencija) u njenom radu, dovodi u pitanje nevladin karakter organizacije Međunarodnog Crvenog križa jer ako nedostaje element „nevladin“, odnosno „nedržavni“, onda nema ni međunarodne nevladine organizacije. Upravo zbog toga mnogi

⁴¹ tekst Statuta: <http://www.icrc.org/eng/assets/files/other/statutes-en-a5.pdf>

autori stavljaju Međunarodni Crveni križ u status međunarodnih nevladinih organizacija „sui generis“.

Ono što ipak zadržava Međunarodni Crveni križ u krugu međunarodnih nevladinih organizacija i to kao QUANGO organizaciju (kvazi međunarodna nevladina organizacija) jest činjenica što delegati koji sudjeluju u radu Međunarodne konferencije Crvenog križa i Crvenog polumjeseca, kao predstavnici država, ne utječu na djelovanje Međunarodnog Crvenog križa. Ova činjenica je i nepobitno utvrđena praksom Ekonomskog i socijalnog vijeća Ujedinjenih naroda koja zahtjeva da članovi određeni od strane državne vlasti ne ometaju slobodno izražavanje gledišta organizacije (npr. tako rezolucija broj 1996/31 u paragrafu 12.).⁴²

Nezavisnost u djelovanju potvrđena je i samim Statutom koji u uvodnom dijelu naglašava nezavisnost i Međunarodnog Crvenog križa i nacionalnih društava Crvenog križa i Crvenog polumjeseca u odnosu na države sjedišta. Nadalje, Statut u članku 9. stavku 2. svim delegacijama određenim od strane država koje sudjeluju u Međunarodnoj konferenciji podjeljuje jednako pravo glasa. Također, u Kodeksu ponašanja Međunarodnog Crvenog križa zahtijeva se od Međunarodnog Crvenog križa u cjelini, kao i od svih njegovih sastavnih dijelova, da ne djeluju kao produljena ruka vlada država članica.⁴³

Kada bi nezavisnost u djelovanju i ravnoteža među članovima nevladinog i vladinog sektora u vrhovnom organu Međunarodnog Crvenog križa bila narušena, to bi ovu organizaciju od QUANGO karaktera približilo GONGO sferi (governmental non-governmental organizations) i njezin status međunarodne nevladine organizacije bi bio izgubljen. Međutim, u znanosti međunarodnog prava ipak prevladava mišljenje kako je riječ o međunarodnoj nevladinoj organizaciji, s dodatkom „sui generis“ radi njenih brojnih posebnosti, ali nad kojima ipak pretežu osobine karakteristične za „nevladin“ sektor.

⁴² Lapaš D., op. cit., str. 35.

⁴³ ibid., str.

5.3.2. Pravna i poslovna sposobnost

Međunarodni Crveni križ, kao cjelina, nema pravnu osobnost u unutarnjim pravnim sustavima država na čijem području djeluje. U tim državama, pravnu osobnost imaju njegovi sastavni dijelovi, ali to ne znači da Međunarodni Crveni križ nema i međunarodnu pravnu osobnost, već se radi o jednoj od njegovih posebnosti koje smo spomenuli, kao međunarodne nevladine organizacije „sui generis“.

Dapače, Međunarodni Crveni križ je jedna od najstarijih međunarodnih nevladinih organizacija čije je djelovanje na području humanitarne djelatnosti, od nastanka Međunarodnog odbora Crvenog križa, pa preko osnivanja Međunarodne federacije nacionalnih društava Crvenog križa i Crvenog polumjeseca, od neprocjenjive važnosti. Također, Međunarodni Crveni križ ima veliku ulogu u razvoju humanitarnog prava, pa je tako zajedno s Caritas International i još nekoliko međunarodnih nevladinih organizacija humanitarnog i religijskog karaktera, izradio već spomenuti Kodeks ponašanja u slučaju katastrofa. Upravo na primjeru ovog dokumenta se vidi međusobna suradnja i nadopunjavanje „nevladinog“ i „vladinog“ sektora u djelovanju Međunarodnog Crvenog križa jer isti propisuje postupanje nevladinih organizacija u situacijama katastrofama, kao što sadrži i preporuke za postupanje vladama država i međunarodnim vladinim organizacijama.

Međunarodni Crveni križ svakako spada i u red onih međunarodnih nevladinih organizacija koje imaju međunarodnu djelatnu sposobnost. Ta se djelatna sposobnost očituje u svim vidovima – poslovnoj i deliktnoj sposobnosti.

Tako, primjerice, i Međunarodni odbor Crvenog križa i Međunarodna federacija nacionalnih društava Crvenog križa i Crvenog polumjeseca imaju sposobnost sklapati međunarodne ugovore i na taj način sudjelovati u međunarodnopravnim odnosima. Na taj način, sklapanjem ugovora o svom statusu i statusu svojih misija, Međunarodni odbor Crvenog križa je zapravo postigao priznanje pravne osobnosti na području država ugovornica. Štoviše, jednim od takvih ugovora je Međunarodnom odboru izrijeком priznata međunarodnopravna osobnost (u članku 1. Ugovora o sjedištu i pravnom statusu ICRC u Švicarskoj od 19. ožujka 1993. godine).⁴⁴

⁴⁴ Lapaš D., op. cit., str. 126.

Nadalje, Međunarodna federacija nacionalnih društava Crvenog križa i Crvenog polumjeseca je također sklopila niz ugovora s pojedinim državama kojima regulira svoj status u njima i utvrđuje svoju pravnu osobnost u njihovim poredcima (npr. Ugovor između Međunarodne federacije i Republike Hrvatske iz 1996. godine). Također je i Međunarodna federacija sklopila dvostrani ugovor sa Švicarskom (Ugovor o pravnom položaju Federacije u Švicarskoj iz 1996.) kojim joj je priznata međunarodnopravna osobnost.

Dakako da gore navedenim dvostranim ugovorima Međunarodnog odbora i Međunarodne federacije se često predviđa zaštita prava ugovornih stranaka (dakle, i međunarodne nevladine organizacije) obraćanjem ugovorenom arbitražnom sudu (npr. već spomenuti Ugovor između Međunarodne federacije i Republike Hrvatske iz 1996. u članku 16. predviđa kako se „spor podnosi za konačnu odluku arbitražnom sudu sastavljenom od 3 arbitra, od kojih jednog imenuje Generalni tajnik Federacije, drugog Republika Hrvatska, a trećeg obje stranke, ili ako se one ne uspiju složiti imenovanje vrši Predsjednik Međunarodnog suda pravde“). Prema tome, postoji i stranačka sposobnost međunarodne nevladine organizacije Međunarodnog Crvenog križa.⁴⁵

Jedan od elemenata poslovne sposobnosti kojeg također, u određenoj mjeri, ostvaruju Međunarodni odbor Crvenog križa i Međunarodna federacija nacionalnih društava Crvenog križa i Crvenog polumjeseca, je pravo poslanstva. Ono se najviše ostvaruje kroz diplomatsku zaštitu nekretnina koje služe djelatnosti Međunarodnog odbora i Međunarodne federacije, kao i zaštitu djelovanja. Također, jamči se imunitet osoblja, dokumentacije i imovine, kao i sloboda komunikacije te porezna oslobođenja. Ovi vidovi prava poslanstva također se ostvaruju dvostranim ugovorima koje sklapaju Međunarodni odbor i Međunarodna federacija s pojedinim državama (npr. Ugovor Međunarodne federacije s Republikom Hrvatskom iz 1996. godine).⁴⁶

Već je spomenuta i velika aktivnost Međunarodnog Crvenog križa na području stvaranja i kodifikacije humanitarnog i ratnog prava (npr. Nacrt Konvencije za zaštitu žrtava rata iz 1949. godine, izmjene Dopunskih protokola Ženevskih konvencija iz 1949. godine i dr.).⁴⁷ To su sve primjeri iz kojih se vidi sposobnost stvaranja međunarodnog prava

⁴⁵ Lapaš D., op. cit., str. 132.

⁴⁶ ibid., str. 140.

⁴⁷ ibid., str. 146.

Međunarodnog Crvenog križa. S druge strane, Konvencija o zabrani uporabe, stvaranja zaliha, proizvodnje i prijenosa protu pješačkih mina i o njihovom uništenju iz 1997. godine omogućuje da i druge međunarodne nevladine organizacije sudjeluju kao promatrači na sastancima i revizijskim konferencijama zajedno sa strankama Konvencije.

Negativna strana svih gore navedenih načina na koje Međunarodni Crveni križ ostvaruje svoju poslovnu sposobnost jest sposobnost povredom prava drugog subjekta međunarodnog prava počinuti međunarodni delikt, odnosno deliktna sposobnost. Upravo Međunarodni Crveni križ, odnosno Međunarodni odbor Crvenog križa prednjače u međunarodnom pravu po pitanju deliktne sposobnosti budući da u članku 20. Ugovora između Međunarodnog odbora Crvenog križa i Švicarske Konfederacije iz 1996. godine izrijeком stoji kako Švicarska ne snosi nikakvu međunarodnu odgovornost za čine ili propuste počinjene na njezinom području od strane Međunarodnog odbora Crvenog križa ili njegovog osoblja.⁴⁸ Dakle, ovim Ugovorom se deklaratorno utvrđuje deliktna sposobnost Međunarodnog odbora, ali se daje naslutiti i njegova neposredna međunarodna odgovornost, što zasad nije slučaj s ostalim subjektima međunarodnog prava.

Možemo zaključiti kako je Međunarodni Crveni križ tijekom svojeg djelovanja od neprocjenjive važnosti na području humanitarnog i ratnog prava te dugotrajnim sudjelovanjem u odnosima s drugim subjektima međunarodnog prava ostvario pravnu i deliktну sposobnost, a u najvećem dijelu i poslovnu sposobnost, pa ga i s te strane možemo sa sigurnošću promatrati kao međunarodnu nevladinu organizaciju - subjekta međunarodnog prava.

⁴⁸ Lapaš D., op. cit., str. 156.

6. ZAKLJUČAK

U ovom radu, nakon kraćeg pregleda različitih definicija međunarodnih organizacija općenito i njihovog međunarodnopravnog subjektiviteta, okrenuli smo se međunarodnim nevladinim organizacijama, kao užem pojmu i prilično dugo zanemarenom subjektu međunarodnog prava. Tek se u novije doba pruža međunarodnim nevladinim organizacijama tretman u međunarodnopravnoj znanosti kakav uistinu zaslužuju.

Različitih mišljenja i definicija u vezi međunarodnopravnog subjektiviteta međunarodnih nevladinih organizacija ima puno i u ovom radu je naznačen samo manji broj. Nastojali smo pronaći one elemente tih definicija koji su zajednički barem većini kako bismo lakše razumjeli što točno razlikuje međunarodne i, k tome još, nevladine organizacije od onih međunarodnih, ali ipak međuvladinih organizacija kojih je također velik broj.

Međunarodni Crveni križ (IRC) nam je poslužio kao primjer na kojem bi pronašli i objasnili sve te zajedničke elemente različitih teoretskih objašnjenja. Prvi je razlog svakako njegova dugogodišnja tradicija i djelovanje, koje je na neki način pratilo i razvoj znanosti samog međunarodnog prava. Drugi razlog je njegova složena struktura koja nam na jednom mjestu pruža uvid u više međunarodnopravnih problema odjednom. Takva organizacija, kojoj mnogi priznaju poseban status među subjektima međunarodnog prava općenito, a s druge strane joj je međunarodnopravni subjekt neupitan, idealna je za razmotriti sve nedoumice koje i danas prate međunarodne nevladine organizacije, u međunarodnom pravu.

Tih „nedoumica“ biti će, po svemu sudeći, još. Međunarodno pravo, a onda i znanost o međunarodnom pravu, prate događaje iz stvarnosti. Svjedoci smo na dnevnoj bazi, takvih događaja u našem bližem i daljem susjedstvu koji stalno najavljuju neke nove subjekte i odnose u svjetskoj politici, a time i u međunarodnom pravu. Dovoljno je pogledati lančani niz političkih potresa koji se dogodio u državama Sjeverne Afrike i Bliskog Istoka, poznat pod nazivom „Arapsko proljeće“, a koja podrhtavanja se još nisu zaustavila. Ako smo i usmjereni samo na Europu, događanja u Ukrajini te vojne vježbe koje se događaju diljem europskog kontinenta praćena hladnoratovskom retorikom, moraju nas držati u pripravnosti na nova međunarodnopravna „iznenađenja“.

Sva navedena događanja stalni su izazov, kako za Međunarodni Crveni križ, tako i za druge međunarodne organizacije, bilo vladine ili nevladine. Njihovo djelovanje u odnosu na ta zbivanja predstavljati će test budućnosti za njihov međunarodnopravni subjektivitet. Nažalost, svjedoci smo, kako je rečeno, povratka hladnoratovskih odnosa, u određenom stupnju. Iz tog razloga je vrlo izvjesno kako će „vladin“ sektor, tj. vlade pojedinih zemalja svakako pojačati svoj pritisak na međunarodne nevladine organizacije i njihovo djelovanje, u cilju stavljanja istih u službu svojih vanjskopolitičkih interesa.

S tim u vezi, velika je odgovornost na međunarodnim nevladinim organizacijama kako bi njihovo djelovanje na pravi način ostalo profesionalno i nezavisno od utjecaja drugih subjekata međunarodnog prava – država i međunarodnih vladinih organizacija. Sigurno je kako neke međunarodne nevladine organizacije neće u tome uspjeti i utopiti će se u GONGO organizacije te nestati s karte nevladinog sektora. One među njima koje taj test uspješno prođu, potvrditi će i dodatno osnažiti svoj međunarodnopravni subjektivitet za budućnost.

A budućnost? Teško je reći što budućnost predstavlja za međunarodno pravo, budući da ono ne ovisi o znanstvenicima, već o samim subjektima međunarodnog prava. Međunarodni Crveni križ je samo jedna od najstarijih i najpoznatijih međunarodnih nevladinih organizacija, znamenita po svojoj složenoj i razgranatoj strukturi. Postoji ogromna masa mlađih i manjih nevladinih organizacija koje bi u budućnosti mogle imati veliku ulogu u svjetskoj politici, a time i u kreiranju međunarodnog prava. Ono što je sigurno, to je kako međunarodno pravo ne smije više ignorirati činjenicu posebnosti subjektiviteta međunarodnih nevladinih organizacija, kao što je u povijesti dugo bio slučaj, već biti spremno popratiti sve promjene koje će se događati vezano uz ove dinamične i zanimljive subjekte.

7. POPIS LITERATURE

1. Andrassy Juraj, Bakotić Božidar, Vukas Budislav, Međunarodno pravo 1, Školska knjiga, Zagreb, 1998.
2. Bory Françoise, Crveni križ i Crveni polumjesec – Portret međunarodnog pokreta, MKCK, Karlovac, 1993.
3. Brown Pam, Henry Dunant: ustanovitelj Crvenog križa, Illyricum, Zagreb, 1993.
4. Degan Vladimir Đ., Međunarodno pravo, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2006.
5. Lapaš Davorin, Međunarodne nevladine organizacije kao subjekti međunarodnog prava, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 1999.
6. Sršan Stjepan, Đukić Marko, Povijest Crvenog križa u Osijeku, Hrvatski Crveni križ – Građansko društvo Crvenog križa Osijek, Osijek, 2013.
7. Statut Međunarodnog Pokreta Crvenog križa i Crvenog polumjeseca
<http://www.icrc.org/eng/assets/files/other/statutes-en-a5.pdf>